

NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

Borbély József

Migrációs folyamatok Európában

Összefoglaló

A be- és a kivándorlás, a migráns-életforma része az emberi történelemnek. Hatalmas tömegek indultak útnak már az európai középkorban Nyugat felől Európa gyéren lakott keleti térségei felé. A 18., de leginkább a 19. században, mintegy 60 millió európai – közöttük mintegy 4 millióan az Osztrák-Magyar Monarchia területéről – szállt hajóra az „új világ”, sőt az „új világok” felé.

A 20. század a nemzetközi migrációs trend további erősödését hozta, és a tömeges migrációt kiváltó okok is változatosabbak, mint korábban. A hajdani szárnyra bocsátó Európa – annak nyugati fertálya – egyértelműen célterületté vált a század második felében. A nyugati közvélemény megítélése a bevándorlásról, és a bevándorlókkal kapcsolatosan jelentősen megváltozott, és változtak – általában szigorodtak – a bevándorlási politikák is.

A jövőben a migráció erőteljes növekedésével számolhatunk. Ázsiából, a Közel-Keletről és Észak-Afrikából; de leginkább a Szaharától délre eső afrikai területekről: a mai és a majdani krízisövezetekből. Onnét, ahol az ENSZ Népesedési Bizottsága adatai szerint 2025-re a mintegy 8,5 milliárdnyi embertársunk közül a legtöbben, mintegy 7,1 milliárdnyian élnek. Élnek? Vegetálnak a lepusztult régiókban, a gyorsuló válságövezetekben, természeti katasztrófáktól sújtottan, éhségtől gyötörtén. Írják, a világgazdasági rendszer következményeképpen is, a klímaváltozás okán is, természeti környezetünk fokozottan pusztul, szennyeződik. Erősödő versengés várható az élhető „életterekért”,

és várható az ökológiai válság következtében a természeti katasztrófák gerjesztette tömeges migráció a „harmadik világ” irányából.

Miközben változatlanul maradnak és hatnak a migráció „hagyományos” okai is: az egyéni jövedelemszerzés vágya, az erősödő globális kereslet az alacsony bérű munkavállalók iránt, az agrárgazdálkodás visszaszorulása, és a sajátos urbanizáció a „fejlődő” világban, a migráció öngerjesztő folyamata, a „nyugati” életformát, fogyasztói attitűdöt közvetítő információ- és reklámdömping... Valamint a globalizációval együtt ható partikularizáció, fragmentálódás, a helyi konfliktusok, az ún. „kihelyezett” háborúk menekültjei.

A mi tágabb hazánk, Kelet-Közép-Európa a Nyugat frontier-zónája. Egyelőre még tranzit-övezet, de a jövőt nézve valószínűsíthetően célövezet az ázsiai és afrikai bevándorlók előtt. Így a Kárpát-medence is, amely a múltban már „átélt” néhány bevándorlási és kivándorlási hullámot. Így ez a maradék „medence-Magyarország” is, amely ökológiailag is fokozottan veszélyeztetett, sérülékeny.

A várhatóan jelentősen megnövekedett számú emigráns és menekült befogadása, majd megkísérelt integrálása fokozott terhet, és egyre nehezebb feladatot jelent e szubrégió kormányainak, és az itt élő népességnek.

Kelet-Közép-Európa népei is tartanak a migráns- és menekültáradattól – aligha megalapozatlanul. Mi magyarok, nemkülönben.

I. Gondolatok a nemzetközi migráció elméleteiről

Az elmúlt évtizedekben erőteljesen növekedett a nemzetközi migráció. Mindeközben a migrációs elméletek eklektikusak, egymástól elszigetelt elmélettörredékekkel találkozhatunk.¹

A hagyományos emigráns fogadó országokban – így az Egyesült Államokban, Kanadában, Ausztráliában – nagyságrendekkel nőtt a bevándorló tömeg – a nemzetközi migráció felső adatát 100 millió főre becsülik.² A migránsok összetétele is megváltozott. A történelmileg meghatározó forrást jelentő Európából eltolódott Ázsia, Afrika és

---

¹ Ernst Georg Ravenstein (1834-1913) az első, aki a 19. század végén a modernkori migráció elméletét megfogalmazta. *The laws of migratoin* (1889). Idézi: Migráció és az EU (2001).

² Samuel P. Huntington (1998)

Latin-Amerika irányába. A bevándorlókat befogadó társadalmakká váltak azok az európai országok, amelyek korábban – akár évszázadokon át – kibocsátó országok voltak. Példaképpen, a 19. század elejétől az I. világháború kezdetéig mintegy 60 milliónyian hagyták el Európát. Közülük csaknem 35 milliónyian az Egyesült Államokba távoztak. Kanadába mintegy 5 milliónyian vándoroltak. 12-15 millió európai hajózott Latin-Amerikába, főként Argentínába és Brazíliába, a maradék többségén pedig Ausztrália, Új-Zéland és Dél-Afrika osztozott. A kivándorlók legnagyobb része, mintegy 18 milliónyian a Brit-szigetektől (Írországot is beleszámolva) származott.³ Az Európából kivándorlók döntő többségét az otthoni szűkös viszonyok és az ígéretebbnek tűnő újvilági lehetőségek készítették elvándorlásra. Írországból például az 1845-ös nagy éhínséget követő nyolc évben 1,2 millió ember vándorolt ki az Egyesült Államokba. Sok ír kelt át az Ír-tengeren Angliába, hogy aztán soha többé vissza ne térjen a „smaragd” szigetre.

Az olcsóbb közlekedés és a kontinens fokozatos iparosodása a Közép-Európa és Kelet-Európa népeit is elvándorlásra készítette. Nagy tömegek hagyták el a 19. század során Németországot és a Skandinávtérséget is. A 19. század utolsó harmadában Közép-Európa népei is tömegesen fogtak vándorbotot. (Az Osztrák-Magyar Monarchiából, illetve a dualizmus-kori Magyarország területéről történt jelentős kivándorlással 1880 és 1914 között Puskás Julianna és Tóth Péter Pál munkái nyomán részletesebben foglalkozunk.) Jelzett korszakunkban az Európán belüli migráció is számottevő. Igen sok lengyel és más szláv, valamint zsidó vándorolt Kelet-Európából nyugatra, így Németországba, Franciaországba és az Osztrák-Magyar Monarchiába is. Az orosz cárok 1861 és 1914 között mintegy 1,5 millió parasztszádot telepítettek le a gyéren lakott szibériai térségekbe.

Mindezt ismervén joggal mondhatjuk, hogy a 16. és a 20. század között a Nyugat felemelkedésében talán a népesség-export számított a legfőbb dimenzióknak.⁴

A 20. század végén még jelentősebb a népesség mozgása. 1990-ben a legális nemzetközi bevándorlók száma elérte a 100 milliót, a

---

³ Rondo Cameron (1998)

⁴ Huntington: A civilizációk összecsapása (1998)

menekülteké a 19 milliót, az illegális bevándorlók száma pedig legalább 10 millió. A bevándorlásnak ezt az új, erőteljes hullámát részben a gyarmati rendszer széthullása okozta, de hozzájárult az a kormányzati politika is, amely kivándorlásra kényszerítette a lakosság egy részét. Másrészt a modernizáció és a technológiai fejlődés is hozzájárult, úgy is, hogy a javuló közlekedés egyszerűbbé, gyorsabbá és olcsóbbá tette a migrációt. Amint a Nyugat gazdasági gyarapodása emigrációt idézett elő 19. században, úgy a 20. században a nem nyugati társadalmak gazdasági fejlődése teszi ugyanezt. Vélelmezik, hogy a migráció öngerjesztő folyamat. Myron Weiner szerint: „Ha van a migrációnak egyetlen törvénye, akkor az az, hogy a migrációs folyam, ha egyszer megindul, akkor saját magát gerjeszti tovább. Az elvándorlók buzdítják otthon maradt barátaikat és rokonaikat, hogy kövessék példájukat: tanácsokat adnak nekik, hogy miként lássanak a dolognak, hogyan gyűjtsék össze a pénzt az utazásra, majd pedig segítenek munkát, lakást találni. A következmény Weiner szerint – általános migrációs válság.” (Myron Weiner: *Global Migration Crisis*, New York: Harper-Collins, 1995. pp.21-28.)⁵

A gazdag és a szegény országok közötti növekvő különbségek miatt tovább emelkedik a nemzetközi migránsok száma.

A nemzetközi migráció okait kutatva a neoklasszikus közgazdaságtan a bérek és a foglalkoztatás országok közötti eltéréseire, és a migráció költségeire fókuszál. A migráns döntését a jövedelem maximalizálására vonatkozó egyéni elképzelésre vezeti vissza. A migráció „új közgazdaságtana” pedig olyan háztartási döntésnek tekinti a kivándorlást, melynek célja a családi jövedelmi kockázatok minimalizálása, vagy a család termelő tevékenységére nehezedő tőketerhektől való megszabadulás. A neoklasszikus közgazdaságtan migrációs elméletét eredetileg feltehetően azért dolgozták ki, hogy magyarázatot adjanak a gazdasági fejlődés folyamatát kísérő munkaerő-vándorlásra. Eszerint a nemzetközi migráció (ahogy az országokon belüli, régiók közötti is) a munkaerő-kereslet és -kínálat területi különbségeire vezethető vissza. A migráció ezen egyszerű és látványos magyarázata erős hatást gyakorolt a közgondolkodásra és az államok bevándorlási politikáira. Úgy gondolkodtak, hogy a munkavállalók nemzetközi migrációját az or-

---

⁵ Huntington: *A civilizációk összecsapása* (1998)

szágok közötti béraránytalanságok okozzák, és a kereseti aránytalanságok megszűnése véget vethet a munkaerő mozgásának. Valamint, hogy a magasan képzett munkavállalók nemzetközi áramlása a humán tőke megtérülési rátájában megmutatkozó különbségekre vezethető vissza, és ellenkező irányban mozognak, mint a képzetlen munkások. Úgy gondolják, a nemzetközi munkaerő-áramlás elsődlegesen a munkaerőpiacokra gyakorol hatást, más piacokra gyakorolt hatása nem jelentős. A kormányok a származási, illetve a befogadó országok munkaerőpiacainak szabályozásán, vagy befolyásolásán keresztül tudják ellenőrzésük alá vonni a migrációs folyamatokat.⁶

A „neoklasszikusok” mikrogazdasági modellje is az egyéni választásra alapoz. Eszerint az ésszerűen viselkedő egyén azért dönt a migráció mellett, mert költség-haszon-számítások alapján úgy véli, hogy a változtatás neki tiszta hasznot hoz. Ez az irányzat a nemzetközi migrációt az emberitőke-beruházás egy formájaként kezeli. Az emberek az adott képzettség mellett a legnagyobb jövedelmezőséget célozzák meg, ám vállalniuk kell bizonyos befektetéseket a kivándorlás előtt: így az utazással kapcsolatos kiadásokat, az utazás és a munkakeresés ideje alatt felmerülő létfenntartási költségeket, az új nyelv és kultúra elsajátításának erőfeszítéseit, valamint minderre rárakódnak a régi kötelek elszakítását, és az új kapcsolatok kiépítését kísérő pszichés terhek is. Elméletileg a potenciális migráns oda megy, ahol a legnagyobb nettó hozamot reméli döntésétől. Amennyiben nincs eltérés az egyes országokban elérhető keresetek és/vagy a foglalkoztatási ráták között, nem kerül sor nemzetközi mozgásra. A kormányok elsősorban a várható kereseteket befolyásoló politikákon keresztül irányíthatják a bevándorlást, például úgy, hogy a célország törekszik a foglalkoztatás valószínűségének csökkentésére, illetve a munkáltatók szankcionálásán keresztül az alulfoglalkoztatás kockázatának a növelésére. A származási országban pedig próbálják megemelni a jövedelmeket, vagy kísérletezhetnek a migráció költségeinek a növelésével is.

A migráció új közgazdaságtana szerint a migrációs döntéseket nem elkülönült egyének hozzák, hanem általában családok vagy háztartások, akik nem csupán remélt jövedelmük maximalizálására törekednek, hanem arra is, hogy csökkentsék a kockázatokat, enyhítsék a

---

⁶ A nemzetközi migráció elméletei: A migráció szociológiája (2001)

kudarcok esetleges következményeit. A fejlett országokban a háztartások jövedelmi kockázatát általában magán-biztosítással vagy kormányzati programon keresztül minimalizálják. A fejlődő országokban azonban nincs, vagy tökéletlen a kockázatkezelés intézményi mechanizmusa, vagy a szegény családok számára elérhetetlen, ami arra ösztönöz, hogy kockázataik csökkentésére kihasználják a migrációban rejlő lehetőségeket. Emellett, míg a fejlett országokban jól felépített hitelpiac van, addig a fejlődő világban alig van hitel, vagy csak magas költséggel hozzáférhetően. Mindezek erős nyomást gyakorolnak a nemzetközi mozgásra. Tehát a nemzetközi mozgás nem torpan meg feltétlenül azért, ha megszüntetik az országok közötti bérkülönbségeket. Fennmarad a migrációs érdekeltség, ha hiányoznak, vagy tökéletlenek az egyéb piacok a kibocsátó országokban. Így a kormányok nem csupán a munkaerőpiacot befolyásoló politikákon keresztül gyakorolhatnak hatást a migrációra, hanem a biztosítási – különösen a munkanélküli-biztosítás –, a tőke és a határidős piacok befolyásolásán keresztül is. Az a kormányzati politika, amely megnöveli az átlagos jövedelmeket a migránsokat kibocsátó térségben, még növelheti is a migrációt, ha a szegény családok kimaradnak a jövedelem növeléséből. Viszont mérsékelhető a migráció, ha a gazdagabb háztartások nem részesülnek a megnövekedett jövedelemből.⁷

Wallerstein nyomán (I. Wallerstein, 1983.) szociológiai elméletek sora nem az elkülönült nemzetgazdaságok belső munkaerőpiacának kettéválásához, hanem a világgazdaság egészéhez kapcsolja a nemzetközi migrációt. E „világrendszer-elméletben” a migráció természetes következménye azon törekvéseknek, amelyekhez a tőkés fejlődés elkerülhetetlenül vezet. „A kapitalizmus a világ egyre nagyobb részét és a népesség növekvő hányadát olvasztotta be a világgazdaságba. Amint a periféria térségének földje, nyersanyaga és munkaereje a világpiac hatása alá került, szükségszerűen megindultak a migrációs áramlatok, és ezek egy része külföldre vezetett.” (Massey, 1988.)⁸ A periférikus térségek kapitalizálódásával olyan társadalmilag és gazdaságilag gyökértelen népesség alakult ki, amely bázisát adja a kivándorlóknak. A tőkés gazdasági folyamatok a periférián fekvő orszá-

---

⁷ u.a.

⁸ u.a.

gokból kivándorlásra készítetik az embereket, azért is, mert a globalizáció anyagi és ideológiai kapcsolatot teremt a tőke származási helyével. A gazdasági globalizációt meghatározó külföldi befektetéseket néhány „globális központból” irányítják, és erős szükségletet támasztanak az emigráns munkaerő iránt. Valamint, a nemzetközi globalizáció folyamata kulturális kapcsolatokat hozott létre a központi tőkés országok és a periféria hozzájuk kötődő országai között. Megjegyezzük, a kapcsolatok számos esetben a gyarmati múltat is tükrözik, és hosszú időre tekintenek vissza. Ezen ideológiai és kulturális kötődést a gazdasági centrum és a periféria országai között felerősíti a központból érkező, életstílust, fogyasztói ízlést közvetítő (súlykoló) reklám- és információ-dömping. Összefoglalóan; ez a „világrendszerelmélet” azt kívánja bizonyítani, hogy a nemzetközi migráció a terjeszkedő világpiac politikai és gazdasági szerveződését követi. Hogy a nemzetközi migráció a tőkés piaci rendszer természetes következménye a fejlődő világban. Hogy a munkaerő országok közötti áramlása az áruknak és a tőkének a nemzetközi mozgását követi – ellenkező irányban. Hogy erős a valószínűsége a tömeges nemzetközi migrációnak, a gyarmattartó és a volt gyarmatok viszonylatában. Tehát a migráció a világ gazdaság globalizálódásának a terméke. A kormányok a tőke és az áruk nemzetközi áramlásának ellenőrzésén keresztül tudnának befolyást gyakorolni a bevándorlásra. Vélelmezzük, nem valószínű, hogy ilyen politikákat alkalmaznak, mert az erőviszonyok ismeretében ez nehezen kikényszeríthető. A multinacionális cégek hatékony mozgósítással megakadályozhatják e kormányzati szándékok érvényesülését.

A nemzetközi mozgás folyamatos: láthatjuk, a migráció okai különfélék: az egyéni jövedelemszerzés vágya, törekvés a háztartási jövedelemkockázat szétterítésére, alacsony bérű munkavállalók iránti munkaadói kereslet, a paraszti gazdálkodás visszaszorulása perifériális régiókban is... Térbeni és időbeni fennmaradását erősíti a hálózatok kiépülése is. Ezek olyan interperszonális láncok, amelyek a migránsok, a korábbi migránsok és a nem migránsok között szövődnek a származási és a célországokban. Ezek a hálózatok fokozzák a nemzetközi mozgás valószínűségét, mert csökkenthetik a költözés költségét és kockázatát, és növelhetik a migráció várható, tiszta hozamát. Amikor a hálózati kapcsolatok elérnek egy kritikus pontot, a

migrációs hullám létrehozta azt a társadalmi struktúrát, amely szükséges a fennmaradásához.

(Számomra a Kínából származó migránsok csoportjai igazolják leginkább a fenti tételt.)

A nemzetközi mozgás lehetőségét megteremtő, fenntartó és elősegítő szervezetek fejlődésével a nemzetközi migráció egyre inkább intézményesedik. Ezt a folyamatot kormányzati szinten nem könnyű ellenőrizni és szabályozni, miután az emigrálni szándékozók által támasztott keresletből jövedelem származik, és a politikai erőfeszítések sokszor a nemzetközi migráció feketepiacát bővíthetik.⁹

II. Migrációs folyamatok Európában

Az első fejezetben jeleztük, hogy az európai nagyrégió, döntően a 16. századtól a 19. század közepéig, migránsok tömegét, zömmel az Újvilág felé kibocsátó kontinens volt. A 20. század második felétől Nyugat-Európa, mára már az egész EU jellemzően migrációs célterület. Miközben Európán belül is évtizedek óta tart egy dél felől nyugat felé, majd kelet felől nyugat felé irányuló vándorlás.

Olvasom a FAO Európai és Közép-Ázsiai Regionális Hivatala vezetőjének a jelentésében, hogy az általa ügyelt térségben a közép-ázsiai, a kaukázusi és a balkáni államokban jelenti a legnagyobb problémát az éhezés. Valamint duplájára nőhet, vagy meg is háromszorozódhat a világon az éhezők száma a közeljövőben, ha nem kezelik hatékonyan a globális klímaváltozás hatásait – így Maria Kadlecikova. Valamint, ha nem oldják meg az éhezés és a szegénység – véleményem szerint a jelenlegi eszközökkel és hozzáállással szinte megoldhatatlan ügyét – akkor tovább folytatódik a nagytömegű beáramlás Európába. E vészjósló, ám nagyon reális jövőkép felrajzolásával indítom az európai migrációs folyamatokról írott fejezetet.

---

⁹ Charles Tilly (1990): Áthelyeződött hálózatok. Magyarul: A migráció szociológiája (2001)

1. táblázat: Európai migrációs mérlegek 1950-1993 között
(millió fő)

Régiók	1950-60	1960-70	1970-80	1980-89	1990-93	Össz.
Kelet	-4,0	-1,9	-1,1	-2,3	-2,3	-11,6
Szu	0,0	0,1	-0,4	-0,4	-1,3	-2,0
Észak	-0,0	0,1	0,2	0,2	0,2	0,7
Dél	-2,9	-3,1	0,6	1,6	0,7	-3,1
Nyugat	4,2	5,1	2,5	2,5	3,9	18,2
Európa	-2,7	0,3	1,9	1,6	1,1	2,2

Forrás: www.uni-miskolc.hu/~ecomojud/021030.ppt

A migráció szempontjából a legújabbkori európai történet három szakzra osztható (Dr. Tóth Judit, 2001).¹⁰ Az első időszakban az európai térségek közötti (jobbára nyugat-keleti irányú) vándorlás a jellemző, illetve a vidéki Európa tömegei vándoroltak át a tengerentúlra. Ez a korszak ért véget az első világháborúval.

A két világháború között az Európán kívüli migrációs utak jórészt bedugulnak, és konzerválódik a kontinens dezintegrált állapota. A második világháború után Nyugat-Európában jelentős népességátcsoportosulás zajlik le, és jellemzően egyre nő a nem európai eredetű munkavállalók száma. Ez a tömeges beáramlás a '80-as években lelassul, a nyugat-európai gazdaság változásainak megfelelően. A tendenciával párhuzamosan, a '70-es évekig a nyugat-európai országok kedvezően viszonyultak a bevándorláshoz, sőt egyik-másik – így Nyugat-Németország és Svédország – bátorítja is a bevándorlókat,

¹⁰ Dr. Tóth Judit: A nemzetközi migráció jogi alapjai. Migráció és az Európai Unió, 2001.

hogy oldja a munkaerőhiányból fakadó gondjait. A növekedést jelzi, hogy a Nyugat-Európába bevándorlók éves száma az 1986-os 1 millióról 1992-re közel 3 millióra nőtt. A hajdani Német Szövetségi Köztársaságban 1960-ban 686 ezer, 1989-ben 4,8 millió a külföldi. A '90-es évek közepén az egyesült Németországban csaknem 7 millió bevándorló él (Cseresnyés Ferenc, 1996).¹¹ Az új bevándorlók többsége nem európai eredetű. 1990-ben Németországban a törökök száma 1 675 000 fő. Franciaországban a '90-es évek derekán már közel 4 millió muzulmán élt, egész Nyugat-Európában mintegy 13 millió. A '90-es évek elején az Európába bevándorlók kétharmada muzulmán volt, és Nyugat-Európában a népszaporulat 10%-át a bevándorlók adják, de Brüsszelben egyenesen 50%-os az arab népesség szaporulata. Mindezek nyomán, valamint a '80-as évek végére beköszöntő magas munkanélküliségi ráta következményeképpen lényeges változás történt az európai közvéleményben, és a politikai elitek gondolkodásában is a bevándorlással kapcsolatosan. (Megjegyezzük, pár év múltán hasonló gondok, hasonló változásokat idéztek elő az Egyesült Államokban is.) Az európaiak egyre jobban tartanak attól, hogy „...nem tankok és hadseregek árasztják el őket, hanem bevándorlók, akik más nyelvet beszélnek, más istent imádnak, más kultúrához tartoznak. Ráadásul tartani lehet attól, hogy a bevándorlás következtében elvesztik munkájukat, földjeiket idegenek fogják megvásárolni, sőt a szociális segélyeikből is idegenek élnek majd, akik ráadásul veszélyeztetik a megszokott életformát.”¹² (Weiner, *Global Migration Crisis*, p. 2.) Stanley Hoffmann szerint¹³ (Hoffmann, 1990/91). Ezek a relatív demográfiai hanyatlásban gyökerező főbiák „valódi kulturális ütközéseken és a nemzeti azonossággal kapcsolatos aggodalmakon alapulnak.” 1990-ben a franciák 76%-a gondolta úgy, hogy túl sok az arab az országban, 46%-uk szerint túl sok a fekete, 40%-uk szerint az ázsiai és 24%-uk szerint a zsidó. 1994-ben a németek 47%-a vallotta, hogy szeretné, ha nem élnének arabok a környékükön, 39%-uk lenyeleket nem akar látni, 36 törököt, 22 zsidókat.¹⁴ (New York Times, 15. sept, 1994.; a francia közvéleménykutatást a francia kor-

---

¹¹ Cseresnyés Ferenc: Migrációs potenciálok és trendek Európában. Regio, 1996.

¹² u.a.

¹³ Idézi Huntington, 1998.

¹⁴ u.a.

mány, a németet az American Jewish Committee szponzorálta). Vélemezik, hogy Nyugat-Európában a zsidókkal szembeni antiszemitizmust nagyrészt felváltotta az arabokkal szembeni antiszemitizmus. Meg tudja-e állítani Európa vagy Amerika a bevándorlási hullámot? Franciaországnak jelentős tapasztalatai voltak a demográfiai pesszimizmus terén. „A történelem, a földrajzi közönség és a szegénység okozza azt a sorsot, amely Franciaországra és Európára vár – mindkettőt elárasztják a déli, sikertelen társadalmakból érkező tömegek. Európa múltja a fehér ember hagyományait és zsidó-keresztény vallást jelenti.”¹⁵ (Pierre Lellouche, 1990.) Nem az a kérdés, hogy vajon Európa „iszlamizálódik”, vagy az Egyesült Államok hispanizálódik-e? Az a kérdés, hogy hasadó társadalmakká válnak-e, amelyekben két különböző – és nagyrészt el is különülő –, más-más civilizációból származó közösség él. Úgy látjuk, az európai társadalmak – talán Franciaország a kivétel – nem igen akarnak bevándorlókat asszimilálni magukhoz, illetve csak nagy nehézségek árán képesek erre, s az sem egyértelmű, hogy a muzulmán bevándorlók és gyermekeik akarják-e az asszimilációt. A tömeges bevándorlás mindenesetre olyan államokat produkál, amelyeket egy keresztény és egy muzulmán közösség oszt ketté. E hasadásos jövőt csak úgy lehet elkerülni, ha az európai kormányok a közvéleménnyel együtt vállalják a bevándorlás korlátozását. A közelmúlt eseményei, döntései mindenesetre ebbe az irányba mutatnak. Jelzésül, Németország továbbra is biztosítja a politikai üldözöttek befogadását, ám radikálisan csökkentette a menedékjogokat kérőkre szánt összeget. 1992-ben 438 ezer ember érkezett Németországba, s kért menedékjogot, 1994-ben viszont már csak 127 ezer. 1980-ban Anglia évi 50 ezerre csökkentette a befogadható bevándorlók számát, majd 1992 és 1994 között még tovább csökkentette a kvótát, az évi több mint 20 ezerről 10 ezer alá. Kijelenthetjük, hogy a nem európai bevándorlókat a nyugat-európai államok egyre határozottabban utasítják vissza.

Míg Európa számára jelenleg a muzulmán bevándorlás okozza a legnagyobb gondot, addig az Egyesült Államok „muzulmánjai” a mexikóiak. Azt írják, ha a jelenlegi trendek és a bevándorlási politikák folytatódnak, akkor az amerikai népesség összetétele a 21. század

---

¹⁵ Cseresnyés Ferenc, 1996.

közepére drámaian megváltozik: már csak 50%-uk lesz nem latin fehér, és 25%-uk már hispán. (Huntington, 1998.)

Demográfusok fölvetik, hogy a muzulmán invázió valószínűleg enyhül azáltal, hogy a közeljövőben Észak-Afrikában és a közel-keleti államokban tetőzik a népesség növekedése. Ez viszont nem áll a Szaharától délre eső Afrika esetében. Mondják, Európában az iszlamizálódás múló veszélyét felválthatja az „afrikanizálódásé”. Mindenesetre, ez még csak egy forgatókönyv Európa lehetséges jövőjéről. A jövőbeli várható migrációs nyomás erősödése kapcsán olvasható, hogy az ENSZ Népesedési Bizottságának számításai szerint a Föld lakossága 2025-ig 8,5 milliárdra nő. Közülük azonban csak mintegy 1,4 milliárdnyian élnek majd az ún. jóléti övezetekben, 7,1 milliárd jövőbeni embertársunk krízisövezetekben, lepusztult régiókban reménytelenül küzd a mindennapi túléléséért. (6.) Természetesen akkor, ha marad helyben, ami nem igazán „életszerű”. A mai világgazdasági rendszernek a következményeképpen a természeti környezet fokozott mértékben pusztul, romlik, szennyeződik. Az élhető világért, az élhető élettérért egyre nagyobb és elkeseredettebb verseny kezdődik. Várhatóan erősödni fog az ökológiai – természeti katasztrófák gerjesztette tömeges migráció a harmadik világ felől.

A gazdag európai célországok migrációs félelmeit erősíti, hogy ezen országokban, de mondhatjuk most már Európa szinte minden országában radikálisan csökkent a születések száma, olyannyira, hogy az európai országok a népességük egyszerű reprodukcióját sem képesek biztosítani. Az előregedő Európában példaként Németország vagy Ausztria – úgy, mint hazánk – születési rátája már több mint 20 év óta a reprodukciós szint alatt van. Viszont egyes bevándorló és kisebbségi csoportoknál a születési ráta mindig fölötte van a reprodukciós szintnek.

Korszakunk menekült és migrációs mozgásainak a vizsgálatánál látható, hogy e mély történeti folyamatok csak hosszabb távon és komplex módon kezelhetőek. A tömeges népmozgást előidéző okok megszüntetése lenne a legfontosabb feladat, és hatékonyabb is, mint a változtatás a gazdag országok migrációs politikáján. A globális és regionális környezetrombolás, környezetszennyezés megszüntetése a migráció tompítása vonatkozásában is a legfontosabb. Globális stratégia kellene a „Dél és a Kelet” szegényebb régióiban egy elviselhető,

és fejlődőképes gazdasági és társadalmi rendszer felépítéséhez. Ugyanitt szükséges a népesség növekedésének hatékony eszközökkel történő korlátozása. Valamint szükségeltetnek hatékony nemzetközi és regionális intézmények a globális problémák megoldását elősegítendő.

Egy különleges színfolt az európai migrációs palettán: Kína Európában

A Kínai Népköztársaság területén kívül élő kínaiak számát 30 és 57 millió közöttire becsülik.¹⁶ Az utóbbi évtizedben Kínában zajló gazdasági és politikai liberalizálódás folytán a kínaiak migrációja felgyorsult. Éves átlagban 700 ezer főre becsülik a kínai migráció nagyságát. 600 ezer kínai vándorol Ázsiába, Az Egyesült Államokba, illetve Oroszországba, annak ázsiai területére. Európában évente mintegy 100 ezer fő költözik be (másodlagos célterület). Nyugaton Franciaország, Olaszország és Németország a célpont, Közép-Európában Magyarország. A kínai hatóságok nem korlátozzák, inkább segítik állampolgáraik külföldre jutását. A kínai illetékesek egy egyszerű kérdéssel képesek elhallgattatni a kínai migrációs áradattól tartó európai politikusokat: Mit tennének, ha alanyi jogon járna az útlevél minden kínai állampolgárnak? A Szovjetunió széthullásával megszűnt az a szűrő, amely elválasztotta Európát Ázsiától. A kínai népesség fokozatosan nyugati irányba húzódva tágítja a régió áteresztőképességét. 3-4 millióra teszik az ezredfordulón az egykori Szovjetunió területén bolyongó kínaiak számát. A külföldön élő kínaiakon belül négy alaptípus különböztethető meg:

- kereskedő-vállalkozó;
- vendégmunkás (szerződése lejártá után hazamegy);
- huaqiao (Kínán kívül él, de megtartja a kínai állampolgárságát. A magyarországi kolónia többsége is ide tartozik.);
- huaren (kínai származású külföldi állampolgár).

A '90-es évek közepén Ázsia migrációs lakosságának 82,3%-a kínai eredetű, Amerikában 12,5%, Európában 3,1%, ez mintegy 781 ezer

---

¹⁶ Mészáros Klára: Kínaiak Európában, 1998.

kínait jelent (Yearbook of the Huare Economy, 1996.). Európában a kínaiak elsődleges célpontja Németország, bár a legtöbb kínai Angliában (200 ezer körüli) és Franciaországban él (300 ezer körüli).

A kínaiak azonosítása az egyik legnehezebb feladat. „Évek teltek el, míg a francia idegenrendészeti statisztikában valaki felfedezte, hogy évek óta egy kínai sem halt meg. Kiderült, ha valaki elhalálozott a kínaiak közül, egy másik azonnal legalizálta magát az elhunyt papírjaival. Magyarországon is hasonló lehet a helyzet, az arcuk és a nevük alapján a hatóságok nehezen tudják azonosítani a kínai kolónia tagjait.” Ez mindaddig gond lesz, amíg be nem vezetik a biometrikus okmányokat. (Magyar Nemzet, 2007. nov.10.)

III. Kelet-közép-európai vándorok a 19. és a 20. században.

Mondanivalónkat kezdjük egy kis nyelvészkedéssel. A vándorol ige német jövevényszó. A középfelnémet wandern: „mozgásban van, megy; költözik; utazik” igéből származtatható. Első előfordulása 1519-ből való. A vándor szó a nyelvújítás idején Kazinczy hatására terjedt el, a vándorlás első leírása pedig 1727-ben Mikes Kelemtől való (Törökországi levelek 114.)¹⁷

Szubrégiónk, s ezen belül az Osztrák-Magyar Monarchia a 19. század második felétől a migránsok egyik kibocsátó területe. Az elvándorlások motivációi, különösen a 20. század 40-es éveitől egyre összetettebbek. Az elmúlt száz évet figyelve a migráció sokrétű, gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális szempontból egyaránt. Jellemző, hogy az állami beavatkozások erőteljesen befolyásolják Európa e térségében a migrációs folyamatokat. A két világháború között a befogadó országok korlátozták a bevándorlást, míg 1949 után a kibocsátó országok zárták el 40 évre a külső vándorlás szinte minden legális lehetőségét. E történelmi áttekintés nem öncélú, a múltbéli migrációs hullámok tanulmányozása segít bennünket a mai folyamatok értelmezésében is.

A német telepések „Drang nach Osten”-je talán a középkori Európa vitalitásának a legszembetűnőbb bizonyítéka. A ma lengyelek, csehek, szlovákok, magyarok, románok és litvánok lakta területekre

---

¹⁷ Kecskés Judit, 1998.

megindult a német nyelvterületről a bevándorlás. A 11. század közepétől – mintegy száz évvel a nyugati demográfiai fellendülés kezdete után – a német telepesek elkezdtek kirajzani az Elbán túli területekre, legyőzve vagy kiszorítva onnét az őshonos vend népességet. A 13. században a teuton lovagok azt a megbízást kapták, hogy térítsék meg Poroszország, valamint a Baltikum keleti részén fekvő Litvánia hatalmas és még pogány területeit. A térítés, és persze a hódítás együtt járt a gazdasági tervezés egy kezdetleges formájával. A felderítőknek, vagy telepítőknek nevezett megbízottak megállapodtak egy nagy földbirtokossal, vagy a helybéli fejedelemmel egy vagy több falu létesítéséről. Aztán bejárták Európa sűrűn lakott vidékeit, így Németország nyugati felét és a Németalföldet, ahonnan telepeseket toboroztak. A teuton lovagok sok várost is alapítottak, pl. Memelt, Rigát és Königsberget, és kereskedtek is. Megjegyezzük, a mongol pusztítás után a magyar és a lengyel királyok szintén német telepeseket hívtak be az országukba, saját törvénykezést és a gazdasági intézményeik kontinuitását is biztosítva (hospesek-vendégek).

1. Kelet-Közép-Európa: megkésített iparosodó

A 19. században, az első világháború kitöréséig több mint 50 millióan hajóztak át Európából a tengerentúli országokba, közülük legtöbben, 35 milliónyian az Egyesült Államokba. E modern népvándorlásba a közép-és délkelet-európai népek viszonylag későn, nagyobb részt az 1880-as évektől kapcsolódtak be. Az Osztrák-Magyar Monarchiából (52 millió lakos) 1861 és 1913 között csaknem 4 millió bevándorlót regisztráltak az Egyesült Államok hatóságai. A többségük – 2,3 millió – 1899 után érkezett. Eredendően ez a vándorlás az Atlanti-óceánon kétirányú volt. Amerikából is kb. 2-5 év munka után minden harmadik vándor – „a tenger vándormadara” – visszatért eredeti otthonába. Példaként, 1899 és 1910 között a bevándorló szlovákok mintegy 30%-a járt már korábban az Egyesült Államokban. A visszautat azonban, és a tömeges kivándorlást is megszakítja az első világháború kitörése. A kárpát-medencei „amerikások” között legnagyobb létszámú a paraszti népesség. Hogyan magyarázható ez a paraszti exodus? Már a kortársak is sokféleképpen magyarázták, hol a népet nyomorító magas adó-

kat, hol a hosszú katonáskodást, hol a nagybirtokrendszert, hol a feudalizmus egyéb maradványait okolva. Leginkább a paraszti „földéhségben” vélték megtalálni az okot. Valóban, a Kelet-Közép-Európainál jóval magasabb munkabér és a biztos munka lehetősége csábította a „kárpát-medencei Ábeleket” is átkelni a tengeren Amerikába. Hogy pár év bányá, vagy gyári munka után hazajöve, a megtakarított dollárokból egzisztenciát teremtsenek. Földet vegyenek, s építsenek rá egy cserepes tanyát.

Az elvándorlások méretei szembetűnő különbségekkel alakultak országokon belül is. Az Osztrák-Magyar Monarchiában a legnagyobb kivándorlási központ a birodalom északkeleti régiója, benne Galíciával és a Magyarország északi és keleti vidékével, az ipari centrumoktól távoli, de nem a legelmaradottabb területek.

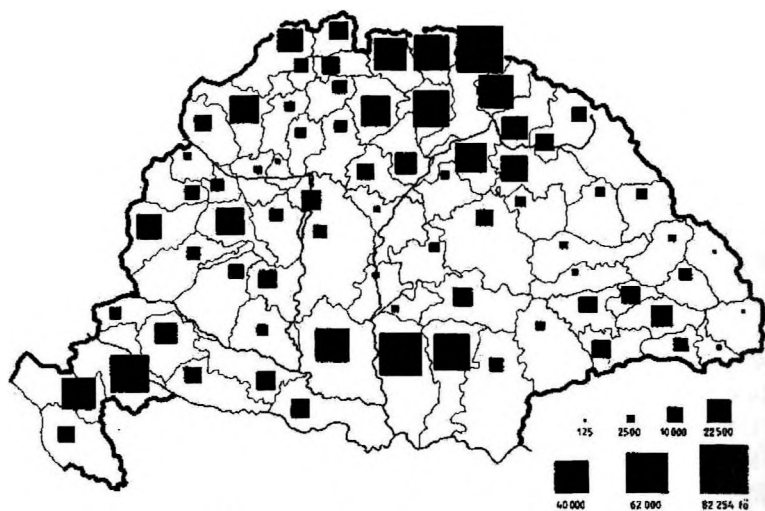
Kivándorlási központok kialakultak Európa-szerte az etnikailag homogén társadalmakban is. Az Osztrák-Magyar Monarchia és a történeti Magyarország helyzete annyiban sajátos, hogy a perifériákon nagyrészt nemzeti kisebbségek éltek, így ők nagyobb arányban szerepelnek az elvándorlók között, mint a Habsburg Birodalom össznépeségében jelzett arányuk.¹⁸

Az első világháború előtti nemzetközi migrációt döntően gazdasági okok motiválják. A régióban először az első világháború végén tapasztalható, hogy a politikai szempontok kerülnek előtérbe a tömegek migrációjában. Példaképpen a történeti Magyarországnak a trianoni békeszerződésben az utódállamoknak juttatott területeiről százezrek – mintegy 400 ezer fő – költöztek be a trianoni Magyarországra. (A kényszermigránsok, a környező országokból Magyarországra áttelepített és menekülő magyar nemzetiségűek pontos számát nem ismerjük. A kikényszerített migráció nagyságrendjét jelzi, hogy 1919 és 1924 között a Romániához csatolt területről kb. 200 ezren, az ezt követő tíz évben pedig további 130 ezren költöztek Magyarországra).¹⁹

---

¹⁸ Tóth Pál Péter: Bevándorlás Magyarországra, 2006.

¹⁹ Puskás Julianna – Fejős Zoltán: Migráció Közép-Kelet-Európában. Regio, 1991. 2. évf. 4. sz.

Magyarországi kivándorlás a tengerentútra 1899 – 1913 között (Puskás J. nyomán)

Forrás: Frisnyák Sándor: Magyarország történeti földrajza (1992)

2. Nemzetközi vándorlás Közép-Európában a két világháború között

Az első világháború kitörésével a nemzetközi vándormozgalom történetének az első szakasza lezárult. Az Amerikai Egyesült Államok elhatározta a bevándorlás szigorú korlátozását. 1921-ben az Egyesült Államok Kongresszusa elfogadta az *Emergency Quota Act*-ot, amely szerint az 1910-es népszámlálás adatait alapul véve a korábban bevándoroltak 3%-ában határozták meg az évente beengedhetők létszámát. Az 1924-ben elfogadott *Immigration Restriction Act* tovább szigorította az Egyesült Államokból történő bevándorlást. (Az *Immigration Restriction Act May 26, 1924*. www.nkasd.win.k12.pa.us/discuss/1924.html) Miután az Egyesült Államok bezárta kapuit a kelet-közép-európai migránsok előtt, az úticél a '20-as évek második felétől Kanada, Argentína és Brazília leginkább, de a világválság idején (1929-33) ezek az országok is szigorítják a bevándorlási politikájukat.

2. táblázat: A kelet-európai migráció legfontosabb kibocsátó- és célországai, 1950-1993

Kibocsátó ország	Kivánd.	Kivánd. %	Célország	Migránsok	Migr. %
NDK 1950-90	5 275 ezer	37,3	NSZK	9 640 ezer	68,1
Ex-Jugoszl.	2 435 ezer	17,2	Izrael	1 150 ezer	8,1
Lengyelo.	1 980 ezer	14,0	Töröko.	930 ezer	6,6
Szu-FÁK	1 670 ezer	11,8	USA	700 ezer	4,9
Többi orsz.	2 800 ezer	19,7	Többi orsz.	1 740 ezer	12,3
Össz.	14 160 e.	100	Össz.	14 160 e.	100

Forrás: www.uni-miskolc.hu/~ecomojud/021030.ppt

3. A II. világháborút megelőző évek, a világháború és a hidegháború korszaka

Ezen időszak tömeges népmozgásai – a kitelepítések, az elüldözések, a lakosságcserek, az elmenekülések – története a mi szubrégióink vonatkozásában is. A 20. század kataklizmáinak megismeréséhez néhány adattal hozzájárulhatunk. Jelezzük, hogy a világháború végén Európában mintegy 11 millió hontalan bolyongott, a németek millióit nem számolva. Összességében, a második világháború következtében mintegy 30 millió személy kényszerült vándorlásra. A győztes hatalmak döntése értelmében közel 8 millió németet telepítettek ki Lengyelországból, Csehszlovákiából, Jugoszláviából és Magyarországról is. (Tőlünk mintegy 220 ezer főt, zömmel Németország nyugati megszállási övezeteibe). Ugyanakkor a szovjet uralomtól való félelem és a bizonytalan jövő miatt, mintegy 12 millió német költözött el az országból. A világháború befejezése után a nyugat-európai országok

menekülttáborokban mintegy 10 millió „dípi” (displaced person) – hontalan – élt. A sorsukat rendezendő 1947-ben megalakult a Nemzetközi Menekültügyi Szervezet – International Refugee Organization (IRO) – az ENSZ keretén belül. E szervezet segítette több mint 1 millió személy letelepítését 1947 és 1951 között.²⁰ Az osztrák és német táborokban tartózkodó „ex-enemy”-k, a „volt ellenségek” közül mintegy 360 ezer fő az Egyesült Államokba költözött, mintegy 150 ezren Kanadába, 200 ezer fő Ausztráliába és 140 ezer ember Dél-Amerikába vándorolt. Megjegyezzük, közülük sokan volt magyar állampolgárok, akiknek egy része az 1944. október 20-án kelt kormányrendeletnek engedelmessé vált emigránssá. Az országot elhagyó magyar állampolgárok száma, illetve a szomszédos országokból idemenekült magyarok létszáma pontosan nem ismert. Az 1946-os Magyar Statisztikai Zsebkönyv (Budapest, 1946. 2004. p.) 1 033 491 főben állapítja meg a menekülők számát. Közülük ugyanezen forrás szerint 1945 nyaráig 641 506-an térnek vissza az országba. Az Egyesült Államok Kongresszusa 1948-ban elfogadta a *Displaced Persons Act*-ot, a hontalan személyek befogadásának megkönnyítésére. A korábbi kvóták továbbra is érvényesek maradtak ugyan, ám megengedték, hogy a kvótákat több évre előre betöltsék. Így „alkalmas hontalan és menekült személyek befogadására 202 ezer kvóta-vízumot adtak ki. Sok hontalan választotta Dél-Amerikát új hazájának. Az európai menekültek és hontalanok között mintegy 20%-ra becsülhető a zsidók aránya. Ők Palesztinába 1948-ig az angolok által megállapított kvóták szerint telepedhettek le, majd a független Izrael megszüntetett minden ilyen korlátozást.

Térségünk „szovjetesítése” következményeképpen 1949-re lezárták a népi demokráciák államhatárait. Churchill után „vasfüggöny ereszkedett le a Balti-tengertől az Adriáig”. A „szovjetesített” Kelet-Közép-Európából a legális elvándorlás lehetősége 40 évre megszűnt. A „diszsidálás” vagy annak kísérlete szankcionált, politikai állásfoglalásnak minősül a hatalom szemében. Az illegális országelhagyók politikai és gazdasági szempontjai elválaszthatatlanok egymástól. Három nagy tömegeket megmozgató „gátszakadás” történt: az 1956-os forradalom után Magyarországról, az 1968-as „prágai tavasz” eltírása után Cseh-

---

²⁰ u.o.

szlovákiából, illetve a lengyel katonai diktatúra bevezetése után (1981) távoztak tömegesen külföldre.

1956-57-ben 207 763 fő hagyta el Magyarországot, közülük legálisan 13 928 fő menekültként 193 835-en. A hazatérők száma ugyanekkor 14 562 fő, tehát az ország tényleges vesztesége 209 214 fő.²¹ 1951-ben a menekültek helyzetét rendező Genfi Egyezmény elfogadásával a korábbi hontalan státusú személyek rendezhették állampolgárságukat. A kelet-európai átlagnál magasabban kvalifikált, és viszonylag fiatal magyar '56-os emigráció tagjai számára egy speciális rendelkezés „nonquota immigrant visa” és az „elnöki parole” (becsület-szó) tette lehetővé, hogy a magyar menekültek bevándorolhassanak és letelepedhessenek az Egyesült Államokba.

Térségünk politikai zártság okán az 1960-70-es évtizedekben tapasztalható nemzetközi munkaerővándorlási hullámból kimaradtak. A nyugat-európai szociális piacgazdaságok irányába mozduló tömegek Európa mediterrán térségeiből indulnak és Dél-Európából: olaszok, spanyolok, görögök, törökök... és Jugoszlávia lakói, mivel a jugoszláv kormány nekik a '60-as évek elején engedélyezte a külföldi munkavállalást. A célországok pedig Nyugat-Németország, Svájc és Svédország, illetve a volt gyarmataikról Nagy-Britannia és Franciaország.

4. Adalékok Közép-Kelet-Európa migrációjához az 1989-'90-es változásokat követően

A 20. század utolsó évtizedében hatalmi-politikai átrendeződések nyomán a hajdani Közép-Európa elmosódott körvonalai újra kontrolosabbak lettek. Közép-Európa ma Nyugat-Európa, illetve az Európai Unio frontier-területe. Tehát az a térség, amelyet a Nyugat átformál, remélhetőleg integrál, és a frontier-zóna így keletebbre kerül. E térséget a történelmi örökség, a rendkívül heterogén etnikai és vallási különbözőség rendkívül sebezhetővé teszi, meghosszabbítva e terület Bibó István²² által leírt konzolidálatlan állapotát. Ezen sajátságos

---

²¹ Tóth Pál Péter (2006): A nemzetközi vándorlás szerepe a magyar népességfejlődésben

²² Bibó István: Az európai egyensúlyról és a békéről. Válogatott tanulmányok, Magvető Kiadó, 1986.

jegyek figyelembevételével kell foglalkoznunk a mögöttünk lévő évtized migrációs mozgásaival. (Pécsi Tudományegyetem, Földtudományok Doktori Iskola: Tóth József tézisei) Mire megszűnt az a kettéosztottság, amely 1947/48-tól a migráció vonatkozásában az ún. nyugati és a keleti világot egymástól elválasztotta, tehát az 1980-as évek végére és a '90-es évek elejére a nyugat-európai országok bevándorlási politikáját egyre inkább az elzárkózás, és a volt Szovjetunió befolyásolási övezetiből való tömeges „beözönlés”-től való félelem befolyásolta. Látnivaló, a tömeges beözönlés elmaradt és a nemzetközi vándorlás feltételeinek a meghatározása mindinkább egyértelművé vált. Az EU létrejöttével az Unióhoz tartozó országok tekintetében a korábbi külső vándorlás belső vándorlássá transzformálódott. A jelenlegi kereteket a Maastrichti Szerződés és a schengeni előírások együttesen határozzák meg.

Jelenleg még nem lehet egyértelműen eldönteni, hogy a nemzetközi vándormozgalom e legújabb szakasza hogyan és mennyiben bővíti vagy szűkíti a résztvevők eddigi lehetőségeit.²³ (Dr. Hárs Ágnes, 2001.) Megjegyezzük, az ENSZ ajánlása szerint az egy évnél hosszabb ideig külföldön tartózkodót tekinthetjük tartós vándornak, és az állandó lakhatás alapján különbözteti meg az ajánlás a migránsokat a nem migránsoktól: a turistáktól, az utazóktól, a menekültektől és más „speciális kategóriák”-hoz tartozóktól, amilyenek például a szezonális munkások vagy a diákok. Az ENSZ ajánlása értelmében migráns lehet emigráns vagy immigráns, és pedig négy-négy kategóriát különböztet meg: Bevándorló lehet: a) tartós bevándorló; b) időszakos bevándorló; c) időszakosan külföldön munkát vállaló, majd hazatérő állandó lakos; d) nomádok. Kivándorló, pedig hasonlóképpen lehet: a) tartósan kivándorló; b) időszakos kivándorló; c) időszakos munkavállalás után távozó nem állandó lakos; d) nomádok. Kelet-Közép-Európa jeleztük korábban, a 20. század közepéig migránsokat jelentős számban kibocsájtó terület volt, 1989 után három nagyobb menekülthullám csapott ki a térségből, több mint 10 ezer volt NDK-beli állampolgár jórészt hazánkon keresztül törekedett bejutni az akkori Nyugat-Németországba. Ezidőtájt a Romániából érkező menekültek számát

---

²³ Dr. Hárs Ágnes: Népességmozgások Magyarországon a 21. század küszöbén. Migráció és az Európai Unió, 2001.

30-35 ezerre becsüli a Menekültügyi Hivatal (1989. októbere előtt). A harmadik nagy menekülthullámot a délszláv háború hozta. Térségünkben jellemzően azóta is folyik egy nyugati irányú migráció, amely növekvő számban sodor ki Kelet-Közép-Európából szakképzett munkaerőt, közöttük sok tehetséges diplomást. Működik a „brain drain”, ugyanakkor országaink Kelet-Európa, Ázsia és Afrika migráns tömegeinek irányországaiá válnak. Egyelőre még nem célország vagyunk a potenciális bevándorlók számára, hanem tranzit-övezete a térség, illetve tranzitállomás a kiszemelt ország. A hagyományosan Kelet-nyugati migrációs úton, a növekvő számú menekült és migráns befogadása, ellátása, majd integrálása egyre nagyobb feladat a szubregiói kormányainak és az itt élő lakosságnak. Kelet-Közép-Európa népei is tartanak az újabb menekülthullámoktól, és aligha megalapozatlanul.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Migráció és az Európai Unió (2001): Tanulmánykötet, Szerkesztette Dr. Lukács Éva – Dr. Király Miklós, Szociális és Családügyi Minisztérium, Bp. Felhasznált tanulmányok: Dr. Tóth Pál Péter: Népeségmozgások Magyarországon a XIX. és XX. században (19-41. old.); Dr. Hárs Ágnes: Népeségmozgások Magyarországon a XXI. század küszöbén (43-62. old.); Dr. Tóth Judit: A nemzetközi migráció jogi alapjai (81-123. old.)
- A migráció szociológiája (2001): Tanulmánykötet, Válogatta és szerkesztette Sík Endre, Szociális és Családügyi Minisztérium, Bp. Felhasznált tanulmányok: Douglas S. Massey-Joaquin Arango-Graeme Hugo-Ali - Kouaouci-Adela Pellegrino - J-Edward Taylor: A nemzetközi migráció elméletei: áttekintés és értékelés (9-41. old.); Aristide Zolberg: Újabb hullámok: migrációelmélet egy változó világban (41- 58. old.)
- Migráció (1998): Tanulmánygyűjtemény I. kötet, szerkesztette Illés Sándor – Tóth Pál Péter, KSH Népeségstudományi Kutató Intézet Bp.
- Bevándorlás Magyarországra (2006): Szerkesztette Tóth Pál Péter: Lucidus Kiadó, Bp. Kisebbségkutatás könyvek sorozat Felhasznált tanulmányok: Tóth Pál Péter: A magyarországi bevándorlás okai és következményei (9-45. old.); Tóth Pál Péter: A nemzetközi vándorlás szerepe a magyar népeségfejlődésben (49-121. old.)
- Frisnyák Sándor: Magyarország történeti földrajza (1992) Tankönyvkiadó, Bp.
- Rondo Cameron: A világ gazdaság rövid története (1998) Maecenas Könyvkiadó, Bp.
- Samuel P. Huntington (1998): A civilizációk összecsapása és a világtrend átalakulása Európa könyvkiadó, Bp.
- Bogár László: Magyarország és a globalizáció (2003) Osiris kiadó, Bp.

Puskás Julianna (1991): Migráció Kelet- Közép-Európában a 19. és 20. században Regio - Kisebbségtudományi Szemle, 2. évf. 4. sz.

Cseresnyés Ferenc (1996): Migrációs potenciálok és trendek Európában Regio- Kisebbség, politika, társadalom, 7.évf. 4. sz.

Korunk (2003): Harmadik folyam XIV/6. sz. 2003. június Horváth István: a vendégmunka; Botházi Mária: Francia kaland erdélyi magyarul; Csibi Barna: „God Bless America!”; Zsók István: Ábel Velencében; Móra Zoltán: Munkás vendégek Magyarországon; Áron, aki Amerikában dolgozott, és pénz nélkül jött haza (a kérdező: Sípos Zoltán)

Szilágyi Györgyi (2000): A munkaerő vándorlás főbb irányzatai Közép-Kelet-Európában

Jöttmentek világa (Pósa Tibor beszélgetése Rédei Mária egyetemi docenssel, A nemzetközi migráció földrajza című könyve megjelenése kapcsán), Magyar Nemzet – Magazin, 2007. nov. 10.

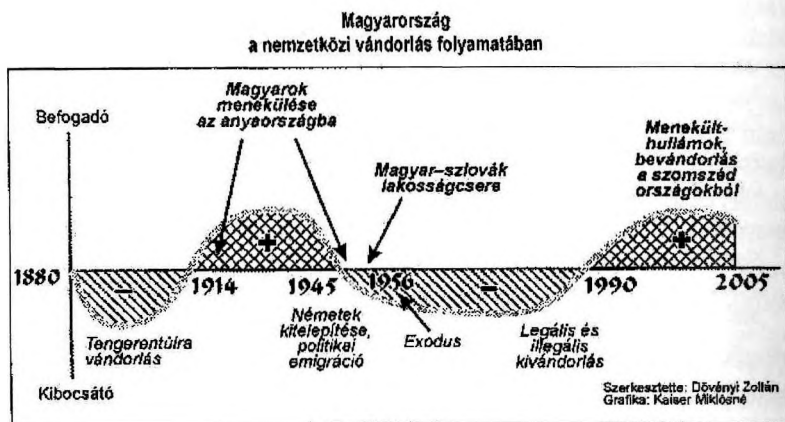
Illés: Az Európai Unió tagországaival zajló migráció jellemző jegyei (www.uni-miskolc.hu)

Mészáros Klára: Kínaiak Európában (www.hhrf.org/korunk)

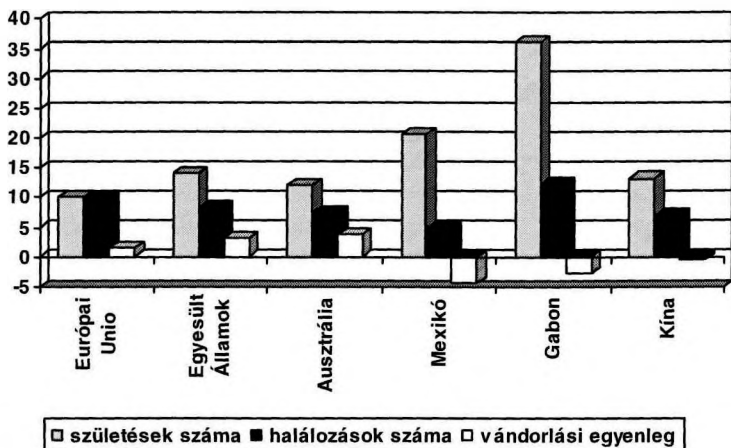
Tóth József: A közép-európai migráció keretei és kutatási tézisei (tothj@gamma.ttk.pte.hu)

Gazdasági migráció Európában (www.socialplatform.org/module)

MELLÉKLETEK:

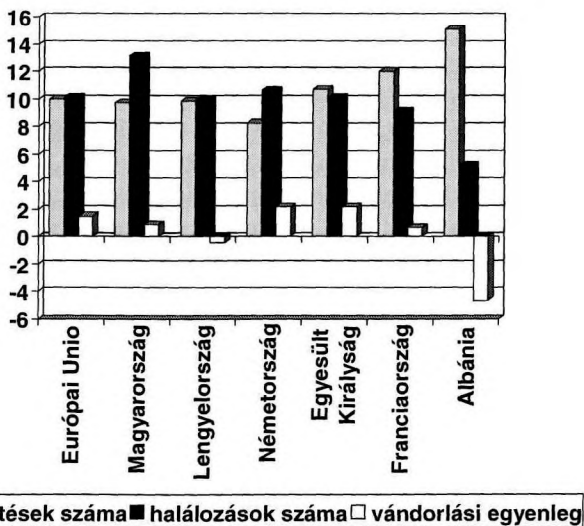

Forrás: Bevándorlás Magyarországra (2006.) Szerkesztette: Tóth Pál Péter – Lucidus kiadó, Bp.

Forrás: www.uni-miskolc.hu/~ecomojud/021030.ppt

Népmozgalmi adatok 2006-ban 1000 főre

Forrás: www.uni-miskolc.hu/~ecomojud/021030.ppt